

AGGER KIRKE

*Et Tilbageblik ved Kirkens Hundreдаarsfest
den 23. September 1938.*

Ved Pastor HENR. LAURSEN, Vestervig.

I. Den gamle Kirke.

Hvor Thyland blotter sin magre Ryg,
For at pidskes af Vesterhavet,
Der stod den gamle Agger Kirke
Fast halv i Sandet begravet.

Den ludede ud over Havets Dyb
Fra den høie Klit, hvor den stod;
Havet, ret som en falsksindet Ven,
Vasked' og kyssed' dens Fod. –

Endnu kan man see i det hvide Sand
Høit oppe paa Klittens Skulder
De muldne Knokler og Pandeskaller,
Som ned i Brændingen ruller.

K. F. Wiborg: Er, Mollaccord (1842).

Den gamle Kirke var ikke den ældste Agger Kirke. Danske Atlas beretter, at Kirken var flyttet een Gang før, og Peder Moldrups Beskrivelse af Westervig Closter (o. 1760) har en, ganske vist noget forvirret Beretning om det samme "efter gamle Folks Sagen". Og der er ingen Grund til at tvivle om Rigtigheden. Havet har i Tidens Løb bortrevet store Landstrækninger, og Vesteraggerne har stadig maattet flytte deres Huse længere mod Øst for det fremtrængende Hav, det er da kun rimeligt, at de ogsaa har maattet flytte deres Kirke. Skønt vi ellers intet ved om den ældste Kirke, er det dog givet, at den har rummet den gamle romanske Døbefont, som nu staar i Agger Kirke, den er Forbindelsesleddet mellem de tre Agger Kirker. Kirkehuset har skiftet Sted og Skikkelse efter Tidernes Kaar, men Fonten har under alle Omskiftelser været den samme.

Den gamle Kirke stod paa den sydlige Del af en Sandbanke, Aggerbjerg, udenfor Vester Agger By. Den var lille, noget mindre end den nuværende, og kullet. Egebjælkerne, som bar Loftet over Koret, skal være hugne i Aalum Skov¹). Hvor langt tilbage i Middelalderen

dens Tilblivelse ligger, har vi ingen Efterretninger om, men den maa være opført nogle Menneskealdrer før Reformationen, thi allerede i 1573 var den stærkt forfalden. Den 27. April i dette Aar gør Kong Frederik II. ved aabent Brev vitterligt, at efterdi Kirkeværgerne til Aager Sogn have ladet give tilkende, hvorledes deres Sognekirke skal været meget bygfalden og taglam, og Sognefolket skal være saa forarmet, saa de ikke kunne den formaa at færdig gøre og ved Magt holde, saa tillades det Kirkeværgerne indtil videre at opbære Afgiften af Sognets Kongetiende til Kirkens Bygning. Og ved kongl. Missive af 4. Marts 1598 til Sekretær i Danske Kancelli Jens Mogensen Harbou paalægges det alle Kirker i Refs Herred, der er ved Forraad og Formue, efter deres Evne at komme Agger Kirke til Hjælp med noget af deres Indkomst. Jens Mogensen skal paase, at dette sker, naar Kirkernes Regnskaber bliver hørte, og levere Pengene til Kirkeværgerne for Agger Kirke.

Et Hundreдаar senere skænkede Kongen ved Skøde af 12. Oktober 1695 Agger Kirke til Cornelia Bickers, Enke efter Jochum Irgens til Westervig Closter: Christian V. etc. Giørre alle vitterligt, at wi efter forregaaende worris allernaadigste resolution af 8. octobr. sidst afwiget allernaadigst haver schienchet og givet, saa som wi og nu med dette wort aabne brev allernaadigst schiøde og afhender fra os og woris kongelige arve successorer udj regieringen og til os elschelig edle og welbiurdige frue Cornelia Bickers sahl. Jochum Irgens til Westerwig og hendes arvinger til evindelig arv og eiendomb jus patronatus til Agger kircke, som effter matriculen udj voris rentecammer for ingen indkomst af tiender eller jordegods schal findes antegnet, formedelst sognet af sandflugt gandsche schal verre ødelagt, og bønderne alleene nærre sig af fischerie udj strandet. Huilchen kirchens jus patronatus bemelte frue Cornelia Bichers og hendes arfuinger da saaleedes maa have, nyde, bruge og beholde med lige frihed og rettighed, som vi og fremfahne konger i Danmarch det hid indtil nydt og haft haver, og giørre sig det saa nøttig, som de best wil, wed og kand, saa og self kalde prest og deign til fornefnte Agger kirche lige som til Hovit sognet Westerwiig effter woris hr. fader sahlig og hoyloflig ihukommelse kong Friderich den tridies derpaa allernaadigst meddeelte skiødes widere formelding dat. 8. Martj 1661, dog at de hvergang ere tiltencht at søge derpaa voris allernaadigste confirmation i voris dandsche cancellie. Og kiendes vi os og voris kongl. arv successorer udj regieringen aldeelis ingen ydermeere lod, deel, rett eller rettighed at have til eller udj fornefnte kirches jus patronatus eller noget des tilliggende effter denne dag i nogen maader, mens det at

¹ Saaledes f. Eks. Bendix: Nogle Mærkværdigheder i Vestervig og Agger etc. 1826. Det lyder fantastisk for den, som kun kender Forholdene, som de nu er, men det er meget vel muligt, at det dog er rigtigt nok. Ved Aalum, der laa nordligere end Vester Agger, afdækkede Havet ved Bortskylning af Klitten i forrige Aarhundrede Egestubbe staaende i deres naturlige Stilling i den oprindelige Jordbund, og der fandtes Stubbe med indtil i Alens Diameter (C. C. Andresen: Om Klitformationen (1861) S. 128 f.). Og at der ikke blot var Skov i en fjern Oldtid, men endnu en rum Tid efter, at Kirken var bygget, derom vidner Vestervig Lens Jordebog 1616, ifølge hvilken der af Agger "af Arilds Tid" ydedes Skovsvin som Landgilde. Ikke længe efter 1616 bortfaldt denne Ydelse, da der ikke mere var Skov. - Ifølge en Besigtelse af 20. Novbr. 1645 fandtes der ingen Skove i Vestervig Len. Den stedlige Overlevering fejler derfor, naar den vil vide, at den sidste Rest af Aalum Skov blev borthugget eller opbrændt af Svenskerne i 1657. Men maaske er der dog noget om det. Det kunde tænkes, at de kejserlige i 1627 har været de skyldige, og Overleveringen saa senere ved en naturlig Erindringsforskydning har

givet Svenskerne Skylden, Svensketiden laa jo nærmere og havde sat dybere Spor.

følge bemelte frue Cornelia Bichers og hendes arvinger som des rette patroner, som forschrevet staa |: dog huis studie skat, cathedraticum eller andre contributioner, som kirchen kand tilkomme at udgive, schal her effter som tilforn erlegges og betalles :| og schal bemelte frue Cornelia Bickers eller hendes arvinger iche werre bemegtiget presten eller deignen af nogen dens jndkombster udj nogen maade det ringeste eller noget at afkorte, af huis som de altid og hid indtil nødt og haft haver, mens de det at niude effter ordinancen i alle maader; sambt og kirchen forsuarligen ved magt og lige at holde, saa som hun eller de wil ansuare, og saa frembt samme jus iche schal werre forbrudt. Og bepligter wi os at fri, frelse, hiemle og fuldkommeligen at tilstaa fornefte frue Cornelia Bichers og hendes arfuinger forschrevne jus patronatus for hver mands tiltalle etc. Forbydendes alle etc.

Paa den Tid laa Kirken endnu 1000 Alen fra Havet, men de voldsomme Stormfloder Julenat 1717 og Nytaarsnat 1720 og en ny i 1760 bortskar et stort Stykke af Kysten. Ved Aar 1760 skriver Peder Moldrup, at "hvis Kirken havde lagt, ja kuns 100 alen nærmere ved Havet, da havde den alt været ødelagt og lagt i Havet, thi naar det stormer, spiller de grusomme Bølger lige til den Bakke, hvorpaa Kirken nu ligger". - Saa kom Stormfloden i Februar 1825, efter hvilken Amtsprovst Bendix skrev: "Den Banke, hvorpaa Kirken staa, er saa vidt bortskyllet, at det ene Hjørne af Kirkegaardsdiget er nedfaldet og Liigkisterne lade sig tilsyne. Fra Kirken selv til Havbanken er nu ikke 50 Alen", og i 1826: "Fra Kirkens vestre Ende til Pynnten af Havbanken er nu kun ca. 30 Alen, og da Havet ved stærk Vestenstorm gaar over Bankerne, staa Kirken Fare for at bortskylles".

1829 den 2. Juni indstillede Biskoppen til Kancelliet efter en Forestilling desangaaende fra Sognepræsten for Agger og Vestervig Menigheder Amtsprovst Bendix, at Kirketjenesten i Agger Kirke indtil videre maatte hæves og Menigheden i Agger have Adgang til Vestervig Kirke paa Grund af, at førstnævnte Kirke staa paa en løs Sandbakke og saa yderlig, at der er grundet Frygt for, at den snart vil nedstyrte i Havet. Og under 6. Juni bifaldt Kancelliet efter Omstændighederne det indstillede.

Under Kongens Besøg i Agger i Sommeren 1830 har Aggerboerne formodentlig klaget til ham over Kirkens Lukning, thi den 29. Juni tilskriver Biskoppen Bendix: "Skjøndt det er Deres Høiærværdighed bekjendt, at det behagede Hans Majestæt under 22. dennes ved sin allerhøieste Nærværelse ved Agger Kirke allernaadigst at befale, at Gudstjenesten fremdeles skulde fortsættes i Agger Kirke med Undtagelse af, naar Havet var oprørt af Storm, saa unnlader jeg dog ikke tjenstlig skriftlig herom at underrette Deres Høiærværdighed".

Men det følgende Aar blev Kirken erklæret for uskikket til at bruges til Gudstjeneste. Ikke alene var den da næsten undermineret af Havet, men selve Grunden, hvorpaa den stod, svigtede. I December 1831 skriver en Indsender til "Den nordcimbriiske Tilskuer", at Kirkens Vesterende er kendelig sunken og revnet paa flere Steder fra det øverste helt ned til Grunden, paa søndre Side ved Døren er en betænkelig Revne, men nordre Side har flere Revner, der naar ned til Grunden, en af dem er saa vid, at

man kan lægge en Haand deri; alt dette uagtet Kirken sidste Sommer i Juni blev paa det fuldkomneste omgaaet med Murerarbejde inde og ude. Banken selv, som holder i lige Linie ud fra Kirken 18½ Alen, og hvis Bestanddele er noget Ler, men mest Sand, undermineres af en Kilde, som menes at komme fra den højere liggende Flad-Sø og sandsynligvis har sit Løb under den nordre Side af Kirken. Sagkyndige mener derfor, at Kirken lige saa vel kunde falde i stille som i stormfuldt Vejr, da det er Grunden, som giver efter.

1832 den 18. Marts holdtes der for sidste Gang Gudstjeneste i Kirken, som derefter stod paa Fald og ubrugt, indtil den i Begyndelsen af 1834 efter Amtets Ordre blev solgt til Nedbrydning. St. St. Blicher, som besøgte Agger i 1833, beskrev senere i "Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø" den øde Kirke: "Kirkegavlen var kun nogle Skridt fra Havbrinken. I den øvre Kant af denne fremstak gennem den hvide Sand Liigkister og Stumper af ældre halvforraadnede Sovekamre; en bleget Hovedskal keeg op mod Dagens Lys; tvende hud- og kjødløse Been dinglede ud over Klinten, som til en ny Vandring efter den lange Hvile. Hele Kirkegaarden var overfyget af den hvide Havsand. Kirken selv var synligen sunken. Muren var revnet til Armstykke, Taget meer end halvt afrevet. Jeg gik ind: Bænke og Stole laae paa Gulvet eller stode paa Hæld: Prædikestolen var bedækket med Støv og Kalk, og Edderkoppene havde udspendt deres Garn i alle Kroge og Hulinger; Altertavlen var overtrukket med Skimmel og Mos". - En mere malende, digterisk Skildring af "Klintekirken" har Blicher givet i Novellen "Fjorten Dage i Jylland".

Provst Ingerslew, der efter Bendix' Død i Slutningen af 1833 var bleven Sognepræst i Vestervig og Agger, skrev i Maj 1835 til Amtet: Da flere af Agger Sogns Beboere have andraget Klage over, at de dagligen se flere Ligkister blottes paa Kirkegaarden ved Havets stedse tiltagende Anbrud paa den Bakke, hvorpaa Levningerne af Kirken og Kirkegaarden ere beliggende, uden at de véd, hvad de skulle foretage med de saaledes blottede Lig og Ligkister, hvilke da paa en forargelig Maade staa til offentlig Skue og til Menneskers og Dyrs Mishandling, og da jeg selv ved personlig Eftersyn har overbevist mig om Sandheden af dette Foregivende, saa tillader jeg mig herved hos det høje Amt at forespørge, om det ikke maatte anses nødvendigt, at der paa en passende Maade føjedes Anstalter til de saaledes fremkommende Ligs Genbegravelse enten paa Vestervig Kirkegaard eller, ifald dette maatte antages at ville optage for megen Plads og volde for megen Besvær med Transporten, da østen for Agger Kirke paa den gamle Kirkegaard, saa langt oppe i Landet, at Ligene kunne antages at ville, være opløste i Støv, inden Havet naar det Sted, hvor de paa ny blive jordede. - Amtet resolverede, at Ingerslew i Forening med Herredsfoged Fischer skulde foranstalte de Ligkister, som allerede var blottede eller i Fremtiden vilde blive det, henførte og nedgravede i Vestervig Kirkes Kirkegaard østen for Kirken, hvilket vilde blive at foranstalte, indtil det ved endelig Dom blev afgjort, om der skulde opføres en ny Kirke for Agger Sogn eller dette Sogn henlægges under Vestervig Menighed.

Under en Stormflod i Januar 1839 forsvandt den sidste Rest af den gamle Kirke. ”Men endnu et Aars Tid eller to efter saae man Ligkisterne og de dødes Hjerneskalder og Ben fra Kirkegaarden stikke frem af den høje Bakke, hvori de hvilede. Det var en underlig, vemodig Følelse, der greb En, naar man om Aftenen i Skumringen eller en maaneklar Nat gik paa Stranden under den høje Bakke, med det buldrende, aldrig rolige Hav paa sin ene Side og disse hvide Ben over sit Hoved, stikkende frem af Bakken, paa den anden Side, hvor de engang bleve henlagte for at finde deres sidste Hvile, som man plejer at sige, men som de maaske aldrig fandt, efter at være styrtede ned i Havets Dyb”²).

II. Den ny Kirke.

Saa vidt om Lande gaar det Ry,
Og Fredens Aander virke,
Fryd der er i Agger By,
Der mures paa en Kirke;
De Svende mure ved Sommertid
Den lange Dag;
Alt Kirken stod under Tegl og Tag
I Høst saa blid –

I Agger Sogn der er en Fest,
Den Kirkeklokke lyder,
Og Vestervigs den bolde Præst
Til Kirke Hvermand byder. -
Saa var der Bøn og Psalmesang
I Aggerboens Kirke,
Fra Hjertets Malm Guds Ord gjenklang,
Hvor Fredens Aander virke.

K. F. Wiborg: En Mollaccord.

Fra 1832 var Agger Sogns Beboere altsaa henvist til Vestervig Kirke. Provst Ingerslew følte straks efter sin Embedstiltrædelse i 1834 Nødvendigheden af saa snart som muligt at arbejde paa, at Sognet igen kunde faa sin egen Kirke. ”Thi ikke at tale om, at Agger Menighed, som har saa meget Ejendommeligt ved sig og fra Arildstid har udgjort et eget Samfund, aldrig vilde have følt sig rigtig hjemme i den fremmede Kirke, selv om denne store Kirke havde kunnet afgive tilstrækkelig og beqvem Plads til saa mange Mennesker, saa vilde og under denne Forening de Gamle, de Skrøbelige og Børnene næsten aldeles være blevne udelukte fra Gudstjenesten, eftersom Sognets Beboere som Søfolk og Fiskere ikke have Heste og Vogn”³).

Da en Højesteretsdom havde fastslaaet, at Ejerne af Vestervig Kloster, som ogsaa ejede Agger Kirke, ikke var forpligtede til at lade opføre en ny Kirke og indrette en ny Kirkegaard, men kun til, som Kronens Skøde til Cornelja Bickers lød paa, at vedligeholde Kirken, indsendte Provst Ingerslew 27. Maj 1836 en Ansøgning fra Agger Sogns Beboere til Kongen om, at Sognet maatte forblive samlet

og igen faa sin egen Kirke, samt at Omkostningerne ved Opførelsen af en ny Kirke maatte udredes af Hans Majestæts Kasse eller af det under Kancelliets Bestyrelse staaende Fond, som var indsamlet i Anledning af Stormfloden 1825. Under 15. November behagede det Hs. Maj. allernaadigst at bifalde 1) at Agger Sogns Beboere maatte opføre en Kirke og anlægge en Kirkegaard paa den dertil udsete Plads østen for Øster Agger og norden for Landevejen, 2) at der til Kirkens Opførelse maatte udbetales Sognet 2000 Rbd. af Kollekten til de vandlidte i 1825, og 3) at for saa vidt denne Sum ikke maatte være tilstrækkelig til Kirkens Opførelse, og det manglende ikke kunde tilvejebringes ved frivillige Tilskud, maatte Bygningen udsættes, indtil hin Kapital ved Renteoplæg havde faaet den fornødne Forøgelse. Da dette sidste vilde betyde, at Kirkens Opførelse maatte udskydes endnu en Aarrække, udsendte Ingerslew til forskellige Medborgere, som kunde ventes at have Interesse for Sagen, Opfordring til at indsamle Bidrag. Opfordringen fandt en god Modtagelse - St. Blicher indsamlede saaledes i sin Kreds 40 Rbd. - og den fornødne Sum blev tilvejebragt.

I Efteraaret 1837 blev Kirkens Grundvold lagt. Den strenge Vinter og andre Forhindringer voldte, at Bygningsarbejdet først kunde sættes i Gang i Begyndelsen af Juli 1838, da en Metalplade med Kongens Navnechiffer og Inskription om Bygningens Begyndelses Datum blev nedlagt under den første Sten i Midten af Kirkens Østmur. Men derefter skred Arbejdet saa rask frem, at Kransen kunde hejses den 23. Juli, og den 11. September stod Kirken fuldfærdig. Kirkeklokken⁴), Døbefont, Prædikestol, Altertavle og Alterstager fra den gamle Kirke var overført til den ny.

Femtende Søndag efter Trinitatis den 23. September foretog Biskop Fogtmann den højtidelige Indvielse af den ny Kirke, hvorefter Provst Ingerslew prædikede over Dagens Tekst. Til Indledning udtalte han: ”Tid og ofte, naar jeg med veemodig Gysen betragtede Levningerne hist ovre af Eders gamle Kirke, og saae, hvorledes det samme brusende Hav, der ernærer Eder, efterhaanden bortskyllede den indviede Jord, hvori Eders Fædre havde haabet Hvile for deres Been, indtil Dommedag oplader Gravene; naar jeg saa derefter gik hen og gav Agt paa Eders Tale og Færd, og deraf fornam, at saa mange havde mere Sands for at rose sig af deres forrige flittige Kirkegang, end for at benytte den dem aabnede Adgang til vor store og rummelige Kirke; og jeg saa derefter betænkte, hvor møisommelige jeg ofte har maattet tilkæmpe mig fornøden Tid, Kraft og Sindsroe til, under megen Svaghed og mange verdslige Bryderier nogenlunde at overkomme Ordets Tjeneste og Embedets Gjerning endog blot i den ene Kirke - da sank mit Mod, min Lyst og min Kraft til at lægge Haand paa dette Værk, og jeg tvivlede da om, at Herren vilde lade det lykkes ved min Haand, her at faae et Huus bygget til hans Ære. Men naar jeg saa hørte Eders Gamle saa bitterligen klage over, at de aldrig kunde komme til Kirke; naar jeg saae Eders Børn forvildes, medens de kun enkelte Gange hørte og læste om Herrens Dag og dens hellige Bestemmelse, men

² Andresen: Om Klitformationen, S. 234.

³ P. L. Ingerslew: Beretning om Agger Kirkes Opbyggelse og Indvielse (1839) S. 4. Blicher skriver i sin Rejseskildring: Aggerboerne maatte søge Vestervig Kirke, der for dem næsten var det samme som Jerusalems Tempel for Samaritanerne. Enhver Kirkegang var en Udvandring; de vare jo Gjæster, selvbudne, blandt Fremmede. Sorgmodige gik de hen, mismodige hjem: skulde de da aldrig forsamlles hjemme i et eget Gudshuus?

⁴ Klokken er støbt af Friderich Holtzman 1720. Indskriften lyder: Gloria in Exelexis Deo. Me fecit Friderich Holtzman. Hafniae 1720.

næsten aldrig kunde faae noget helligt, festligt Søndags-Liv at see, eller smage dets Sødhed; naar jeg var Vidne til, at Herrens Dag var bleven saa søgn og vanhelliget blandt Mængden af de Voxne, at de, i gyselig Forglemmelse af, hvorfra al Velsignelse kommer, brugte den til Hverdags-Gjærning - kort: naar jeg skjønnede, at Eders fra Arilds Tid saa inderligen forbundne Kirke-Samfund saaledes truedes med indvortes og udvortes Sønderlemmelse og Opløsning - da oplivedes igjen den slumrende Tanke om, at prøve paa at faae Herrens Huus gjenreist for Eder og Eders Børn, og Haabet om, at Herren vilde give Lykke dertil, naar det begyndtes og fuldførtes i hans Navn. Og see: det er skeet af Herren, skjøndt det i Begyndelsen syntes underligt for mine og vistnok ogsaa for Eders øine⁵).

Den festlige Gudstjeneste sluttede med en af St. Blicher til Indvielsen skrevet Salme:

Uendelige! Du, hvis Navn
Ei Himles Himle fatte,
See! Dig til Ære, os til Gavn,
Vi dette Tempel satte.
O! Du Almægtige!
Du Enevældige!
Nu i din Varetægt
Det staae fra Slægt til Slægt,
Til alle Dages Ende!

Dig, som betæmmer Havets Vold
Og binder Stormens Vinge,
Vor faste Klippe og vort Skjold!
Vor Tak og Priis vi bringe.
Vor Bøn paa Nødens Dag,
Igiennem Stormens Brag
Og Bølgens vilde Bruus,
Vi her fra dette Huus
Op til Din Throne sende.

Du, som til Havet haver sagt,
Hertil Du Dig tør strække:
Med egen ubegrændste Magt
Du disse Mure dække!
Din Miskundhed lad see,
Du Alforbarmende!
Dæk her Dit Naadesbord!
Giv at Dit Livsensord
Maa alle Sjæle mætte!

Du, som paa Havet træde kan,
Og i Orkaner blunde,
Vi, Jesu! førte ved Din Haand
Mod evigt Havblik stunde.
Os lede tryggelig
- Trods Fjendens Vold og Sving -
Dit Lys paa Livets Sø,
Til vi fra Verdens Ø
I Himmerig maa havne!

Ingerslew slutter sin Beretning om Kirkens Opførelse med, at han har Haab om i sin Tid at se Kirken prydet med et Alterbillede fra en Mesterhaand i Steden for det gamle, mindre skønne. Hvad han dermed sigtede til, kan ses af, hvad han senere har indført i sin Embedsbog: ”Et nyt og meget smukt Alterbillede er af Fru Professorinde Ingemann i Sorø malet og i Sommeren 1841 skjænket og hidsendt til Agger Kirke”. Billedet forestillede Peters Fiskedræt. Endvidere har han indført: ”Under 28. August 1841 er givet et tiltaklet og udrustet Brigskib, ”Caroline” kaldet, til Agger Kirke, for at ophænges til Ziir i samme. Giverne ere: Kjøbmand Th. Nielsen, Strandtoldbetjent Bladt, Søren Larsen, Sognefoged Søren Thøgersen. Alle af Øster Agger”.

Den nuværende Altertavle er opsat 1880, Billedet, Kristus og Peter paa Søen, er malet af Fru Distriktslæge Mulvad, Vestervig.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1938, side 20-33)

⁵ Beretningen S. 21 f.